

НАРОДНА ПЕСЕННАЯ ПАЭТЫКА
«МАТЧЫНЫХ ПЕСЕНЬ» Р. БАРАДУЛІНА

Хачу, каб песню маёй матулі
І ўнукі ўнукаў маіх пачулі
Не толькі са спэны,
А ў хаце – блізкую –
Над ціхай калыскаю,
Над поўнай міскаю.
Р. Барадулін

Як вядома, фальклор і літаратура – два тыпы мастацкага мыслення. Аднапаведнасць паміж імі бачыцца не толькі за кошт засваення літаратурай стылявых і вобразна-структурных элементаў вуснапаэтычнай творчасці, але і самой ацэнкі з’яў рэчаіснасці. Так, пафас народнасці ў творчасці таго ці іншага пісьменніка грунтуецца на плённай сувязі з жывым народным словам, з народнай свядомасцю. І паэзія Рыгора Барадуліна досыць паказальная ў сэнсе характару спалучэння літаратурных і фальклорных традыцый. Народная паэзія ўспрынята Барадуліным праз сам яе язычніцкі дух. У фальклоры (як і ў міфалогіі) ён чэрпае матэрыял для метафарычных вобразаў і сімвалаў. Паэт жывіцца стыхіяй народнай творчасці, пра нікненнем у глыбіню народнай свядомасці. Надаючы мастацкаму слову жыватворнае народнае гучанне, ён пры гэтым захоўвае ўласнае творчае аблічча.

Духоўны вопыт фальклору ёсць частка барадулінскага жыццёвага вопыту. Менавіта з матчыным дыханнем, словам, спевам і плачам, урэшце, самім ладам жыцця (барадулінская максіма матчынай хаты) перадаліся Барадуліну-паэту зайздроснае адчуванне прыроднай раскаванасці народнага самабытнага слова, прачулы лірызм і жаночы акцэнт фалькларыстычнага аспекту яго паэзіі. Матчына мова, што ступала за паэтам «*Ад калыханкі // Да галашэння...*» [1, 279], – эстэтычная жыццядайная крыніца барадулінскага слова. Ва ўзнёсла-матчыным «*Мой сыноч, каласок, васілёк, // Баравое зеллейка, // Мой каласутанька...*» [1, 454] столькі было багавейнага напручана, столькі «*было зямлі і неба*», што сыноўняе сэрца «*Біблію слова матулінага*» беражэ да скону, «*каб не сурочылі!*» [1, 454].

Рускі літаратуразнаўца і фалькларыст Е. М. Меляцінскі падкрэсліў, што дзякуючы міфалагічнаму архетыпу маці – дзіця

«пераадольваецца ўлада часу, адзінкавая свядомасць і асобны лёс уздымаецца да нейкага архетыпу жаночай долі і бессмяротнасці» [2, 68]. Трэба аддаць належнае, барадулінская памяць матчынага слова, матчынай песні выглядаюць удзячнай данінай захавання спадчыны – матчынай і народнай. Матчынымі песнямі асветлена любоў паэта да ўсяго невытлумачальна «роднага». Песні акрылілі паэта, далучылі да народнай мудрасці, уткалі ў сувой яго паэзіі народна-песенную аснову. Матчыны песні – увасабленне душы «шчырухі-матулі», маці-«вогнепаклонніцы», маці-карміліцы, маці-«багіні», маці-ахвярніцы, і яны ж – увасабленне ўкладу жыцця ўшацкага, што жывіць вобразамі, народнапесеннымі скарбамі ёмістую, густую насычанасць барадулінскага радка. Максімалісцкае ўспрыняцце Барадуліным ідэйна-меладычнага ладу матчыных песень выглядае імператывам захавання матчынага слова, запавету і адначасова ёсць растварэнне ў фальклоры як бяспэчнай з’явы народнага жыцця.

Прыкладам творчага асэнсавання і захавання каларыту фальклорнай вобразнасці служыць цэлы цыкл варыяцый «Матчыных песень», поўных мудрасці і святла, радасці і горычы, любові і суровай праўды. «Матчыны песні» – адкрытая стылізацыя голасу маці, што вядзе рэй, але разам з тым не адцяняе голасу сына. Апавядальнае і адлюстравальнае сугучча голасу маці і сына досыць выразна выяўляе фалькларыстычны пласт барадулінскай мастацкай свядомасці і яго моватворчы вопыт. На аснове аналізу «Матчыных песень» прасочваецца шматмернае індывідуальна-аўтарскае бачанне выяўленчай пластыкі народных песенных прыёмаў. Сродкі выразнасці ў народнай песні, як вядома, з’яўляюцца адначасова і пэўнымі сімваламі эстэтычнага ўспрымання.

Фальклорна-песенны матыў жаночай долі ўзмацняецца барадулінскім драматызмам згаданай тэмы. Так, у песні «Удава – бяроза без верху...» [1, 185] выключная ёмістасць народна-паэтычных абагульненняў «Удава – бяроза без верху» (у народнай песні заламванне бярозкі жанчынай – знак развітання з роднай хатай), «Удавіная – // Доля савіная», «На ўдаву – // Бедную галаву» стварае глыбока эмацыянальную журботную плынь твора. Працяжна-самотны, тужлівы напеў «Зялёнае поле // Засяваецца болям, // Родзіць лебядою, // Жнецца бядою...» гучнее за кошт выкарыстання пашыранага ў фальклоры мастацкага прыёму трохкратнага пераліку пэўнага дзеяння. У тэматычна сугучнай песні «Верабеечкі чы-чы, чы-чы...»

[1, 186] улюбёны песеннапазтычны канфлікт нявесткі і свекрыві афарбоўваецца прыўзнятай шчымлівай інтанацыяй спавядальных паўтораў «*я ж не качачка плысці па моры*», «*я ж не сонейка хадзіць небам сінім*», «*я ж не вавёрачка – арэшкаў не маю*». Прыём мастацкага супрацьпастаўлення з'яўляецца вядучым звязном маналагічнай арганізацыі песні. Звароткі «*Зашумі, дубровачка, як шумела ў маі*», «*Не лютуй, не злуй, свёкар-сівер*» узмацняюць эмацыянальнасць песеннага аповеду. Эмацыянальна-псіхалагічны напал дарастае да апошняй строфы: «*Сама пайду дарогаю, // Голас пушчу дуброваю. // Няхай голас галасуе, // Няхай мяне мамка чуе*». Візуальная дакладнасць дэталей строфы дапаўняецца слыхавой пры дапамозе таўталагічнага кода «*голос галасуе*» (прыём таўталагіі, дарэчы, стала прапісаўся ў фальклорнай паэтыцы Р. Барадуліна). Такім чынам, стрымана-мінорны тон твораў, поўных суму і роздуму, надае песенным тэкстам своеасаблівы настрой, паглыбляючы самабытнасць барадулінскага мастакоўскага самавыяўлення. Думаецца, згаданае ўзмоцнена і жыццёвым вопытам паэтавага бачання гаротнай долі маці-ўдавы Акуліны Андрэеўны.

Дасціпны жарт, гумарыстычныя матывы чуюцца ў песнях «*На куце, як на пакуце*», «*Воды збеглі з гор*», «*Пайшоў казёл у гарод*», «*Сакалы за сталы заляцелі*» і інш. Мажорна-задорны лад песні «*Абняла вясёлка сем сёл*» [1, 187-188] узбагачаецца навастворанай барадулінскай невялічкай строфой-зачынам «*Абняла вясёлка // Сем сёл // З прысёлкамі*» да вядомай народнай песні «*Чаго, селязень, смуцен, невясёл?*». Багатая палітра эўфанічнага шматгалосся «*Абняла вясёлка // Сем сёл // З прысёлкамі*» з народнымі сугуччамі «*селязень*», «*невясёл*» мае не толькі прыгожае паэтычнае, але і глыбока сэнсавое нападненне: прырода ажыўляе гулліваю афарбоўку песні, насычаную ўстойлівым фальклорна-песенным прыёмам вобразнага паралелізму «*селязень-хлопец*» і «*качачка-дзяўчына*».

Пагодзімся, што барадулінскаму наследаванню (дакладней – усвядомленай зацікаўленасці) пэўных узораў народных песень зусім не пагражае страта індывідуальнага аўтарскага голасу. Небеспадстаўна тагачасная крытыка (Р. Бярозкін, Р. Семашкевіч, Л. Тарасюк) ахрысціла Р. Барадуліна таленавітым інтэрпрэтатарам народнай песні. Ужываючы фальклорна-песенныя матывы, Барадулін не стылізуе, а ўзводзіць фальклорны вопыт народнай песні на ўзровень мастацкай індывідуальнасці. Крытык Р. Семашкевіч, асэнсоўваючы

фалькларыстычны аспект барадулінскай творчасці, прыходзіць да высновы, што «ніяк нельга сказаць, што паэт калькуе фальклор; фальклор дае яму імпульс для ўласна-аўтарскага» [3, 107]. Невыпадкова лёс народнай песні скразным матывам праходзіць праз паэзію Р. Барадуліна («Ад сівых гадоў...», «Матчына песня...», «На сцэне "Лявоніхі" тупат спорны...», «Янку Купалу» і інш.).

Такім чынам, народныя (у прыватнасці матчыны) песні для Р. Барадуліна – даніна мацярынскага скарбу, выток мастакоўскага светабачання, моватворчасці. Захаваны альбо новаствораны паэтам песенны лад і вобразнасць вабныя народнай тыповасцю і традыцыйнай народнай эстэтыкай.

Літаратура

1. *Барадулін Р.* Збор твораў: у 5 т. Т. 1. Вершы / прадм. В. Сёмухі. Мінск, 1996.
2. *Мелетинский Е. М.* Поэтика мифа. М., 1976.
3. *Семашкевіч Р.* Выпрабаванне любоўю. Мінск, 1982.